



Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material



2004

ԳԱԶԱՐԻՆ

1859

ՍԷՆԷՍԿԵ

ԻՐԱՆԻԱ



ԱՍԻԹԱՆԻ

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ

ԳԼՋԼՄԻԸ

1859

ՄԵՆԵՍԻՆԷ ՄԱԽՍՈՒՍ ՕԼՈՒՊ
ԲԲԱԼԲԱՆՃԱՏԱՆ

ԹԷՐՃԻԻՄԷ

ԳԸԼԸՆՄԸՇ ՏԸՐ.



ԱՍԲԱՆԷ
ՌՈՒՐԷՆ ՔԻՐՔԾԵԱՆ
ՊԱՍՄԱԽԱՆԷՍԻՆՏԷ

(399)

342-ԱԶ



38202-67

Ի Ս Թ Ի Խ Ր Ա Ճ Ը

Գ Ա Ջ Ա Մ Ի Ա

Ի՜նչ պուռ 1859 սենեկի իսա-
վիյեսինի հեօբմ իտեն քեվքեպ
(աստղ), Մերեի (Հրատ) քեվքե-
պի մեքեանը օլան Լեւիէճ (Խեցդե-
տին) պուռճունտա Զե-հաւ (Երե-
ւակ) քեվքեպի օլտուղընտան, պուռ
սենեկի միւպարեքետէ հեր շեյին,
եանի զախիրենին, տավար վե սըղը-
րըն վե պալըղըն զանիմէթ իւղրէ օ-
լաճաղընա տէլալէթ տիր: Թաճիր
թայֆէսի միւթէշէք քիւր օլաճադ-
լու: Պուռլաշըդ խաւթալըդ նատի-
րաթտէն տիր:

Մերեի քեվքեպի մուհարե-
պէյէ տէլալէթ պիր երլուրդ իսէ
տէ, պուռ սենեկ ըէյի զալիպ օլամա-
յաճադ տըր: Մասուլէր վե համի-
լէ խաթունէր, պաղը մերթեպէ
թէհլիքետէ պուռ լուռաճադլար իսէ

տե, քէնտիւէրինի մուհաֆաղա էթ-
տիքտե, Ճէնապը Հաֆըզ Հազըրէթ-
էրինին հըֆըլիտէճէյինէ իւմուտ-
վարը, իսիւլասէյի քէլամ, հէր շէ-
յին թաֆսիլաթը Մահ ֆասըլլա-
բընտա պէյան օլտուզընտան, սէ-
նէնին տէօրթ մէվսիմէրի հագգըն-
տա միւպաշիքէթ օլունուր:

Գըւ Դէւէթ: — Էվլէլէ լուզի-
կէարը, օրթասը վէ էնճամը գարը
վէ շիտտէթլի օլաճաղընտան, վագ-
թը իլէ էագաճագ. փէյտա իթմէք
ֆարը տըր:

Պահար Դէւէթ: — Իպթիտասը
էօշ, նիհայէթի լահմէթլի տիր:

Եւլ Դէւէթ: — Շիտտէթլի սը-
ճագ, վէ արա սըրա սէրին տիր:

Կիւլ Դէւէթ: — Էվլէլէ լահ-
մէթլի, վէ նիհայէթի կէօք կիւրէ-
մէլէրի վէ ֆուրթունա. վէ պաղը
էօշ հէվա իլէ կէլիպ կէչէճէք տիր:

(Իհւ-)

Գագամիա:



ՅՈՒՆՎԱՐ

Մ. Քեանունի սանի:

Կէւ 51. Ս. քէ 14. քէւիւլ 10:

Մահը Յունվարըն 7 քարի-
խի, ս. 9. տ. 16 տե ԾՄա-
նիքապ տըր:

Հէվա տէվամարը. էա էնսանլարտա
տէվամ վաբ մը. Պու հաֆթանըն
սէֆաթը պաղըլարա իլէթէ պա-
յիս օլաճագ, սագընըն սօուգտան:
Տէրեստէ պուլունան սէֆահնէ հէ-
ման Մուրատ բէյիս (սուրը Նիկո-
ղոս) իմտատ էյէյէ:

14 Թարիխի, ս. 6. տ. 59 տե
ԾՄահըն էնճամքի ֆասը
տըր:

Սօուղուն տերէճէսի արթաը, եա-
գաճաղա գուվիէթ: — Տիպլամաթ-
լար զէվգտէն փօլթիգայէ պագա-
ճագ վազըթլարը եօգ տուր: — Կէ-
լէն Թէլէկրաֆ խապերի փէթ Թօ-
հաֆ տըր:

22 Թարիխի, ա. 10. տ. 20 տե
Պահըն դուրքեսի տիր:

Հէվա եինէ գարլատը, եաղդէ էս-
նայը ըհատէ պուլունանլարա: —
Փաւնի խաթալըղընտան սագընըն:
— Փօլթիգա էվիէլքի հիյեթտէ
տիր: — Պիր մէշուր Տիպլամաթ
վէֆաթ իտէճէթ:

50 Թարիխի, ա. 5. տ. 5 տե
Պահըն պիրիհնի Ֆասլը
տըր:

Հէվա պիր աղ եուամուշատը, ըհ-
մէթէ մաիլ տիր: — Էմմա օլ զէլ-
զէլէ նէ՞ օլմալը: — Պիր եէնի վա-
փօր իհտաս օլաճագ:



ՓԵՏԲԱԼԱԲ

Մ. Շուպար:

Կէն 28. Ս. քի 15. քի 14.

Մահը փետրվարըն 5 քարի-
խի, ա. 49. տ. 7 տե Պա-
հիքալ տըր:

Եինէ հէվանըն եիւղիւ էքչիտի. ա-
ման Հէքիմէ միւթթաճ օլմայըն: —
Փօլթիգաճէ միւհիմմ պիր շէյ
եօգ տուր:

15 Թարիխի, ա. 00. տ. 7 տե
Պահըն հնճամքի Ֆասլը
տըր:

Հէվա եինէ պուլանըգ իսէ տէ, ա-
լըգ վազըթլարը տա վար: — Պիր
տէվէթ գապինէթօսունտա աղիմ

պիր մատտե զըմբնտե միւզաբի-
րաթ օլունմագտե տիր:

24 Թարիխի, ւ. 5. տ. 20 տե
ՕՄահըն դուրբեսի տիր:

Հէվա գարլը տըր. եաղմուր եաղ-
մասը տա մեմուլ օլունուր: - Թե-
լէկրաֆլար պիր խօշ խապեր կէ-
թերտի: Ղազէթալարա էյիճէ
տըգգաթ խլէյին:

28 Թարիխի, ւ. 15. տ. 22 տե
ՕՄահըն պիրինճի Ֆասլը
տըր:

Սօռգ թէէսերլիճէ տիր: - Պիր
ճէսիմ շէհերտե եանղըն զուհուր
խտէճէր. պաղը պէլտէտե չայլար
ճօշարագ, խայլուճէ խասարէթ ի-
տէճէր:



ՄԱԲՏ

Մ. Մարթ:

Միւ 54. Ս. ԲԳ 4 ԲԳԴԼ 12:

Մահը Մարտըն 7 Թարիխի, ւ.
4. տ. 54 տե ՕՄահիրապ տըր:

Հէվանըն պիր ազ եիւզիւ կիւլտիւ:
- Պիր տէվէթին վիւքէլասը թէպ-
տիլ օլաճագ: - Գրրալար սիյա-
հաթ իթմէյէ հազըրլանըյօրլար: -
Պիր աթէշֆէսան (հրաբուղի) չաթ-
լայաճագ:

14 Թարիխի, ւ. 17. տ. 48 տե
ՕՄահըն ենճամքի Ֆասլը
տըր:

Հէվա տէվամնըղ տըր. կեահ եաղ-
մուրու, կեահ սօռգ: - Պիր մէշ-

հուր Զաթ ահրէթէ ինթիգալ գը-
լաճագ: — Աթիգ վէ ձէտիտ տիւն-
եա թէլէկրաֆլէ գուշաթըլաճագ:

22 Թարիխի, ա. 17. տ. 22 տե
Պատհըն դուրքիսի տիր:

Հէվա էվլէլքի հիլէթտէ տիր, —
Պիր գըրալ տիւյիւնիւ օլաճագ: —
Ումուլմաադգ իճապար դուհուրա
կէլէճէք:

29 Թարիխի, ա. 19. տ. 6 տե
Պատհըն պիրիւնի Ֆապը
տըր:

Արթըգ հէվա էյլէյէ մէյլ էթտի-
յինտէն, իսաթալար տախի ֆէրահ-
տա տըր: — Պիր տէվլէթ թօփրա-
ղընտա հէնի նիզամնամէ թէրթիպ
օլունաճագ:



ԵՊԻԼ

Մ. Նիսան:

Կէն 30. Ս. 14. 11. 13.

Մանը Ապրիլին 5 Թարիխի, ա.
13. տ. 45 տե Պատհըն պար
տըր:

Պու ֆասըլտա արա սըրա րահմէթ
եաղաճագ. լաքին սապահըն պա-
ղընտան սագընմալը, զիրա թէէսիր-
լիճէ տիր: — Ումուրը թիճարէթ
փէք եօլունտա տըր: — Տօնանմա
ֆըրգալարը տէրեատէ քէշթիքիւ-
զարէ չըգտըլար: — Կէօրտիւնիւզ
մի ջին թէրաֆընըն նիզամէ րապթ
օլունմաաընը:

13 Թարիխի, ա. 11. տ. 55 տե
Պատհըն հնճամքի Ֆապը:

Հէվա խօշ տուր. եաղան րահմէթէ
նէ՞ տիմէլի: Պեր տէվլէթ թօփրա-
ղընտա ելիմ ֆայլ պուլաճագ: —
թիմուր եօլլարընըն սէմերեսի կէօ-
րիւնտիւ: — Հինտ թէրաֆը արթըգ
րահաթլանար:

24 Թարիխի, ւ. 4. տ. 49 տե
⊕ Մահըն դուրրեսի տիր:

Հէվա արթըգ սէօղ օլամաղ: —
Պեր պէլաէնին խալգը սերպէսթի-
յէթ սէվտասընտա տըր: — Նէվ ի-
ճատ վափօր ուճ կէօսթէրտի: —
Զուհուր իտէն զէլլէլէյի իլիթաի-
նի՞ղ մի. զաղէթալարը օգույուն:

27 Թարիխի, ւ. 25. տ. 50 տե
⊕ Մահըն պիրինգի Ֆասլը:

Հէվա ասիւտէ տիր: Իլիթաինի՞ղ
մի պիւլպիւլիւ շէյտա սէսինի: —
Տէնիզտէ գուրսան գօգուրը վար: —
Պեր ուղագ շէհրտէ սէֆէր օլա-
ճագ: — Վահշի պեր գալմ շէհրիլի-
յէ եիւզ թուրտու:



ԲԱՅԱՍ

Մ. Մայիս:

պէս 54. Ս. քէ 10. քէսթիւ 14.

Մահը Մայիսին 5 Թարիխի,
ւ. 5. տ. 9 տե ⊕ Մահիրապ
տըր:

Հէվա փէք խօշ տուր, տուրմայըպ
սէյր իթմէլի. լաքին շէմսիյէ տէ
լաղըմ տըր: — Իքի տէվլէթ միյա-
նէսինտէ պիւրուտէթ վար. ինշա
Ալլահ միւսալէհա իլէ նէթիճէ
փէրիլըր:

15 Թարիխի, ւ. 6. տ. 9 տե
⊕ Մահըն Էնճամրի Ֆասլը
տըր:

Պու Ֆասլը տա էվլէլէքինէ պէյն.

զէր: — Սխողու իթա կերէյի կիպի
եօլունա կիրտի: — Էվլօրա բահաթ
տըր: — Իմնալըզ պէշիւք վափօր-
տան նէ^բ խապէր: — Կէլէն մուրախ-
խաա նէ^բ խթէր:

20 Թարիխի, ա. 15. տ. 1 տե
⊕ Մահրն դուրրեսի տիր:

Սըճադ ուճ կէօսթէրտի. խասթա-
լարըն հալե խօշ տուր: Բահմէթ
կերէյի կիպի իզթիզա իթմէքտե
տիր: — Եէնի մէճալիս, եէնի նիզա-
մաթ. Թէլէկըաֆլար հարէքէթտէ:

27 Թարիխի, ա. 5. տ. 27 տե
⊕ Մահրն պիրինճի Ֆասլը
տըր:

Հէվա փէք խօշ իսէ տէ, ֆէդաթ
խասթալըգտան սադընմալ: — Պեր
տէվէթ սէրօյընտէ ֆիղան վար:—
Պու Ֆասըլըն 28 վէ 50 Թարիխէ-
րի իշարէթ օլունա:



ՅՈՒՆԻՍ

Մ. Հագիրան:

Կէ. 50. Ս. քէ. 9. Կէ. 15.

Մահր Յունիսին 5 Թարիխի,
ա. 16. տ. 21 տե ⊕ Մահիրապ
տըր:

Պու Ֆասըլտա սըճադ Թէէսիրլիճէ
տիր: — Տէվէթլէր մէճլիսինտէ
պիր մէսէլէ զըմընտէ մուպահէսէ
վար, ալգ օլտուն հասըլաթա:— Պեր
տէվէթ տալէթէ մէյլ խաիւզ,
Գուրտ իլէ Գոյուն էրէրիւթէճէ:
— Տօնանմա զափղասը իշթիլթօր:

11 Թարիխի, ա. 19. տ. 50 տե
⊕ Մահրն Էննամի Ֆասլը:

Բահմէթ եագլաշթօր: — Կէլէն Թա-

Թարըն համիլ օլտուղը մէք[Թուպ-
լէր փէք միւհիմ տիր. սապր իտէն
էյի նէթիճէսինի կէօրիւր: - կէօք-
տէ պիր ալամէթ կէօրիւնէճէք:

18 Թարիխի, ա. 24. տ. 2 տե
ՅՄահրն դուրրէսի տիր:

Հէվալէր սէրին. բահմէթին տէ իհ-
թիմալի վար. սադըն տօլու եաղ-
մասըն: Տէնիղ համամալարըն վադ-
թը մը եա: - Սիրգաթ չօղալտը-
Պեր քիւչիւք ատէմ ումինլմատըգ
րիւթպէյէ նաիլ օլաճագ:

25 Թարիխի, ա. 40. տ. 59 տե
ՅՄահրն պիրիմնի Ֆապը
տըր:

Արճագ շիտտէթլէնտի: - Հէր թէ-
րաֆ ասիւտէ տիր էմմա, շարգ թէ-
րաֆընտա նէ վար: - Հինտիսթան
թէսընի էթտի մի: - Եանտիս թէ-
րաֆը նէ հալտէ: - Չինէ սէօզ եօգ:
- Ճաբօնիսթանա աշգ օլտուն:



ՅՈՐԼԸՍ

Մ. Թեմմուգ:

կէ- 54. Ս. քէ- 10. քէ- 14:

Մահր Յուլիսին 5 Թարիխի,
ա. 6. տ. 55 տե ՅՄահրապ
տըր:

Արթըգ արճագ թէհամիլ օլուն-
մագա վարտը: Զէվալլը խասթալա-
րըն պաղլաբըր ահրէթ թէտարիքի
տիւզմտէ տիր: - Ղազէթալարտա
իլիթիլէն հալատիսէն տէրօնիզ:
Է. է. է. . . հէր շէյին իհթիմա-
լի վար:

11 Թարիխի, ա. 9. տ. 11 տե
ՅՄահրն կնճամբի Ֆապը
տըր:

Հէվա տէվամըղ տըր. ալ սա-
նա ումուլմատըդ պիր պօրա. հէ-
ման ճէնապը Հադդ զէլզէտէն է-
սիրկէյէ: — Պիր Գըրալ քէրիմէսի
սիյահաթէ չըգաճադ: — Պիր խա-
թուն աճայիլ վէ դարայիլ պիր շէյ
տօղըւրաճադ:

17 Թարիխի, ս. 5. տ. 59 տե
⊗ Մանըն դուրբէսի տիր:

Պու Ֆաարը տախի արթըդ հէվայը
թէմիզէր: — Կէչէն սէնէ օգոստոս-
տուն 20 Թարիխի Գազամիամըղտա
Փօյրուլ Խէր-ֆէշա պէր ալ-Խէ Կե-
րէ-Կէշէ + տէյու տէրճ իտիւպ, վէ
ինճասը տախի վազթինտէ զուհու-
րա կէլէն Գոյրուզըւ-Եըլտըզա-
րըն իճրալէրինն ալամէթլէրի կէօ-
րինմէյէ պաշտառ: — Չայլարտա,
տէրեա կիպի Վափօր գօմըաննտը
իհտասընա տէվամիտէճէրէր:

24 Թարիխի, ս. 21. տ. 59 տե
⊗ Մանըն պիրիննի Ֆասլը:

Աճայիլ . . . հէվա պիրտէն թէպ-
տիլ օլտու. պու նէ⁹ շիմէք, պու
նէ եըլտըրըմ: — Պիր իէթիյար
Տիպլամաթ էյի մէրամլէ պիր տէվ-
լէթ թօփրաղընա իրսալ օլունտը:



ՕԳՈՍՏՈՍ

Մ. Աւոստոս:

Կէն 51. Ս. քէ 11. քէրէւ 15:

Մանը Օգոստոսուն 1 քարի-
խի, ս. 22. տ. 27 տե ⊗ Մանի-
քայ տըր:

Պու կինն Մահիթապըն Շարդ թէ-
րաֆընտան պիր փայը թուրու-
լուպ, ախլամքի սաաթ օնիքիյի 17
տաղըդա կէչինճէյէ տէք սիւրէճէք:

9 Թարիխի, ա. 20. տ. 57 տե
ՇՄահըն Էնճամքի Ֆասլը:

Հէվա սէրին, Էմնա րահմէթ տէ
մէմուլ: - Փօլիթիգա հավատիսէ-
րի փէք աճայիպ վէ զարայիպ տիր:

16 Թարիխի, ա. 12. տ. 5 տե
ՇՄահըն դուրրեսի տիր:

Հէվա տէվամըզ տըր: - Պեր պէյ
վէֆաթ իտէճէք: - Պեր Մաքարըը
հէօքիւմէթտէ ազիմ Էանղըն վար:

25 Թարիխի, ա. 12. տ. 00տե
ՇՄահըն պիրինճի Ֆասլը:

Հէվանըն տէվամը Էվլէլքինտէն
պի ֆարգ տըր: - Ումուրը թիճա-
րէթ փէք Էօլունտա տըր. Լիփէք
ախգու իթասը րէվաիճ պուլտուա-
ֆիօն տախի կերի գալմազ: - Չին
գափուլարը քիւշաւտ օլունտը:

31 Թարիխի, ա. 14. տ. 41տե
ՇՄահիբապ տըր:

Հէվալար սէրինլետի. շիտտէթլի
րուզիկէարլար: Զէլգէլտէն շիւպ-
հէ վար: - Կէօրտիւնի՞զ մի շու ա-
լամէթի . . . : - Ումուրը Փօլի-
թիգա Էինէ տալլաը տըր:



ՄԵՉԵՄԵՐ

Մ. Իյուլ:

Կէն 50. Ս. Էէէ Էէ Էէնիւլ 12.

Մահը Սէպտեմբերին 8 քա-
րիխի, ա. 6. տ. 15 տե ՇՄա-
հըն Էնճամքի Ֆասլը տըր:

Հէվա թէպքին օլտու: - Թէլէկրաֆ-
լար հարէքէթտէ տիր. Կէլէն խա-
պէր պաղը մէրթէպէ պիւրուտէթէ
պալիս օլտու:

14 Թարիխի, ա. 20. տ. 58տե
ՇՄահըն դուրրեսի տիր:

Արթըդ կիւզ պաշտար. հէվա տա
թէպտիլ օլտու: — Կիճէ խրրսըզ-
լարը իշիթիւմէքտէ տիր: — Պիր
Գրբալ սաղըղընտա իսթիֆասընը
վերէճէք . . . :

22 Թարիխի, ս. 4. տ. 55 տե
Սահըն պիրիմնի Ֆասլը
տըր:

Սապահըն պաղընտան, կիճէնին
չիհնտէն սաղընմալը, — Պիր կիզ-
լը ֆրրգա եսգայը էլէ վերէճէք.
սախթէքեարլըդ քեար իթմէզ:

50 Թարիխի, ս. 7. տ. 15 տե
⊕ Սահիբապ սըր:

Հէվա պօղուլմայա պաշտար. արա
սըրա բահմէթ տէ վար: — Պիր տէվ-
լէթ, միւլքինէ կիւզէլ նիղամ վե-
րէճէք: — Պիր միլլէթ, Բուհպա-
նընըն եիւքիւնտէն խէլաս օլտու...:



ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Մ. Թշրինի կվկի:

Կէն 51. Ս. քէ 15. Կէնդէւ 11.

Մահը Հոկտեմբերին 7 քա-
րիխի, ս. 15. տ. 59 տե ՇՄա-
հըն Էննամքի Ֆասլը տըր:

Փշրաղ պաշտար. կէմիւրէր իմ-
տատ: — Պիր աճայիպ իհտատ. տէ-
նիզ տիպինէ կէմիւրէր ինտէ կերէք
տիր: — Իքի տէվլէթ . . . միյանէ-
սինտէ գիյլէլ գալ:

14 Թարիխի, ս. 8. տ. 14 տե
⊕ Մահըն դուրքեսի տիր:

Հէվա էվլէլքի կիպի. ումուլմա-
տըդ պօրա: — Փշրաղ թէրաֆըրա-
հաթ տէյիլ. Ղալէթալըր միւ-

Թէալա էտին:

22 Թարիխի, ա. 1. տ. 42 տե
ՉՄանըն պիրիննի Ֆասլը
տըր:

Շիտտէթի պարան, ետզդ. իւմ-
մանտէ պուլունան կէմիլէրէ: — Պիր
մէշհուր Զաթ սիյահաթտէ տիր: —
Պիր աէվէթ սէրայլնտէ ֆիղան:

29 Թարիխի, ա. 22. տ. 59 տե
ՉՄանիքապ տըր:

Հէվա փէք ույղունսուզ տուր. զիյա-
տէսիյէ գըրազը ինէճէք. էիւքսէք
մահէլէրտէ գարեաղմասը տա իհ-
թիմալ տըր: — Փէք ծէսիմ պիր
նամիղէթ վար . . . :



ՆԱՅԵՄԵԵ

Մ. Թշրինի սանի:

Կէն 50. Ս. քէ 14. քէսիւդ 10.

Մանը Նոյեմբերին 5 քարի-
խի, ա. 24. տ. 29 տե ՉՄանըն
հնճամքի Ֆասլը տըր:

Արթըզ գըշ պաշլատը. դար տա-
խի ուճ կէսթէրտի: Տէրեատէ կէ-
միլէր փարէլէնէճէք: — Զօդտան
պէրու նապէտիտ օլան շէվլէր
պուլունամադ :

12 Թարիխի, ա. 22. տ. 54 տե
ՉՄանըն դուրրեսի տիր:

Եագաճաղա դուվվէթ. զիրա պու-
գըշ տա կէչէն գըշն քիւչիւք գար-
տաղը տըր: — Հինտիսթան նա սըլ

կիթէյօր . սուս պուլանմատրգճա
տուրուլմաղ . էսքի համմամ
էսքի թաս :

20 Թարիխի, ւ. 25. տ. 00տե
Սահըն պիրիննի Ֆասլը :

Օվալար աղարտը. սոուգ շիտտեթ-
լի տիր. շէրապա վէ բոմա դուվ-
վէթ : — Պիր տէվէթ ... վիւքէլա-
սը թէպտիլ օլտու : — իշիթտինի զ-
մի եէնի կէլէն խապէրի. փէք թօ-
հաֆ տըր. իշին եօգ իսէ, տուրմա
կիւլ հէման :

28 Թարիխի, ւ. 15. տ. 24տե
Սահիբպա տըր :

Սոուղուն տէհէթի, թէհամմիւլ
օլունմաղա վարտը : — Ղաղէթա-
լարտա չօգ աճայիպ ախապիր վար :



ԳԵԿՏԵՄԲԵՐ

Մ. Քեանունի եվվի :

Կէւ 51. Ս. քէ 15. քէնդէ 9 :

Մահը Դեկտեմբերին 5 քա-
րիխի, ւ. 6. տ. 8 տե ՇՄա-
հըն եհնամքի Ֆասլը տըր :

Հէվա էվվէլքի կիպի. հարջիւր օլ-
սուն էսնայը բահտէ օլան եօլճու-
լարա : — Պիր շէհրի Գուրու պա-
սըպ խայլուճէ խասարէթ իտէճէք :

12 Թարիխի, ւ. 15. տ. 9 տե
Սահըն դուրքեսի տիր :

Հէվա աճայիպ տիր. ումուլմատրգ
պէրրահ կիւնլէր : — Ումուրը փօլի-
թիդատէ պիր շէյ եօգ տուր. լա-
քին խօշ պիր խապէր դուհուրա

կէլէճէ յինտէն կեօղէթիլմէքտէ
տիր :

20 Թարիխի, ւ. 19. տ. 45 տէ
ՕՄահրն պիրիմնի Ֆասլը

Ենէն հէվա փուսուլասընը զայս
էթտի. եաղան թիփիյէ նէ տիմէ-
լի. կէմիճիլէր կէմիլէրիլէ թէհ-
լիքէտէ տիրլէր :

28 Թարիխի, ւ. 1. տ. 20 տէ
ՕՄահիրապ տըր :

Սոուգ շիտտէթիլճէ օլուպ, Գարա
Ել տախի էսէճէք : - Իշթէ էյ
էրպասըր միւթէալա. Իշպու 1859
սէնէսի պիթմիշ օլուպ, 1860 սէ-
նէի միւպարէքէյէ գատէմ պասա-
ճաղըզ, քի միւպարէքլէրտէն միւ-
պարէք վէ պէրէքէթլի օլուպ, նէ
մութլու եէթիշէնլէրի : Հէման
Միւթէպարէք հաղըթլէրի ճիւմ-
լէ քէտէրղէտէլէրի մէսուսն պու-
յուրուպ, միւրատը ալիլէրիլէ
պէրմիւրատ էյլէյէ :

Քիտիքի Զէմին ՀԱԳԻՆՏԱ



Իշ պու մէքեան էթտիյիմիզ
Քիւրէի ճիհան, օն իքի ֆէվաքիպ-
տէն պիրի օլուպ, հինտիւնէ (գար-
փուզ) նէվինտէ եուվարլագ, վէ
ֆէգաթ գութպի (բեւեու) թէր-
ֆը պիր մըգտար եասըմիշ, վէ հէ-
վատէ մուալլագ պիր վիճուտ տըր :

Մալիւմ քի պիզտէն ուզագ
օլան ասիւմանտէ հէր նէ քի կէօ-
րիւր իսէք, գըյաֆէթի թէքէրլէք
նէվինտէ տիր, Հաքէզա Իշպու ճի-
հան տէ օնլար միսիլի թէքէրլէք
նէվինտէ իսէ տէ, աղնամագլըզա
միւսթաճ օլուր. պախուսուս 1519
սէնէսինտէ Մ. Ֆէրտինանտ նամ
քիմէսնէնին քեաֆէի ճիհանը իպ-
թիտա օլարագ սիյասէթ էթտի-
յինտէն, պու անէտէյին նիչէ սի-
յասէթ էհլիլէր ճիհանը պիր ու-

ճունտան օլ պիր ուճունա տայիմա
պիր գարար եա շարգտէն զարպէ,
եախօտ զարպտէն շարգէ տէվը ի-
տիւպ, պիր միւտտէթտէն սօղրա
թէքրարէն չըգաղգլարը մահայէ
տախիլ օլտուգլարը, քիւրէրէվի
օլտուղընա տէլի տիր:

Պատէհու կէչէն 1855 սէնէ-
սի Ապրիլին 20 թարիխի Այթու-
թուլարընտա, Քիւրէի ձիհանըն
իւսթիւսլարը (ստուեր), Այըն իւ-
ղէրինտէ միւտտէվիք օլմասը, Զէ-
մինին եուվարլագ օլտուղընա իս-
պաթ տըր. վէ Տիւնեանըն պէշիւք-
լիյինէ կէօրէ, Ասիատէ պուլունան
ձիհանըն էն ճէսիմ տաղը տախի,
փօրթուգալ գատար կէօլկէ վիւր-
մէյիպ, եուվարլագլըղընա մանի օ-
լամատը:

Քիւրէի զէմինին չէվրի էթ-
րաֆը ֆէյլէսօֆլարըն գալի իւղ-
րէ, 560 տէրէճէտէն իպարէթ տիր.
վէ 5400 ձաղրաֆիա (Աշխարհա-
գրաւան) միլ իլէ մութապըղ օլա-

րագ, գատրի, մէսէլա, օրթասըն-
տան տօղրուսընա 1749 միլ տիր.
վէ էիւզիւնին էթրաֆը 9,281,910
միլ տիր. վէ էնի, պօյու, տէրունի
2,659,072,000 միլ տիր. եանի,
Աֆիթապտէն 1,445,000 քէրրէ
քիւչիւք տիր:

Ամատէքի քէվաքիպին վէ ճէ-
միսինին էիրմի տէօրթ սաաթ զար-
ֆընտա շարգտէն զարպէ տէվը իթ-
մէլէրի կէօղլւքմէսի, մէքեան էթ-
տիյիմիզ Քիւրէի արըն քէնտի
միհվէրինտէ պիզլէրէ մալիւմ օլ-
մագսըղըն տայիմա պիր գարարտէ
զարպտէն շարգէ (արեւմուտքէն ա-
րեւելք) տէվրի հարէքէթ իթմէ-
սինտէն զուհուր իտիւպ, լէյլիւնի-
հար տիմէք օլուր. վէ 24 սաաթ-
տան իպարէթ, վէ հէր պիր սաաթ
60 տաղըրէ, վէ պէ հէր տաղըրէ
60 սանիէ օլարագ. անա քի հարէ-
քէթի էէվմիյէ թապիր իտէրլէր:

Պատէհու քէնտի հարէքէթին-
տէն մատէ, Աֆիթապտէն էթրաֆըն-

տա տա տեղը իթմէսինտէ Աֆի-
թապտէն էն ուզազ մապէյնի մե-
սաֆէտի 21,215,000 միլ տիր. էն
եազըն մապէյնի 20,512,000 միլ
տիր. վէ միւթէսար մապէյնի
20,865,000 միլ տիր. վէ պիր տա-
գըգէտէ 240 միլ մէնգիլ յալազ,
151,000,000 միլտէն իպարէթ
տիր. վէ Աֆիթապըն էթրաֆընէ օ-
լան տեղընի 565 կիւն, 5 սաաթ,
48 տագըգէ, 51 սանիէ զարֆըն-
տա իթմամ իտիւզ պիր սէնէ տի-
մէք օլուր, անա քի հարէքէթէ սէ-
նէվիէ թապիր իտէրլէր:

Աֆիթապըն սէմատէ իշ պու-
հարէքէթի, Ախթէրչինասլարտէն
(Աստղաբաշս) Միւտէօլլէրի պուր-
ճիյէ թապիր օլունուր. օլ քի հաթ-
թը իւթիւլաբի, հէր պիրի եիրմի
իւշ պուչուք տէրէճէտէն իպարէթ
քէօշէյէ թագսիմ իտէր. վէ պու-
միւտէվիլէրի էջի նիւճումլէր օն ի-
քի փաբայէ թագսիմ իտէրլէր հէր
պիրի օթուզ տէրէճէտէն իպարէթ

տիրլէր. անլէրտէն քի Աֆիթապ
սէնէվի պիր տէֆա տեղը իթմէյէ
միւթաճ օլուր. իշ պու փաբալէ-
րէ, էջի նիւճումլէր օն իքի պլէր
սայըսընտէ օն իքի Պուրճ թապիր
իտէրլէր. լաքին հէր պիրինտէ Ա-
ֆիթապ պիր գաբաբտէ էյլէնմէզ.
վէ իամլէրի պունլար տըր.

Հաֆէ,	(խոյն).	Մար:
Սեմէ,	(ճալ).	
Ճէվէ,	(Երկուոր)	
Սեբաթ,	(խեցգետին).	
Էսէր,	(Ասիւծ).	
Սեֆալէ,	(պոյս).	
Մեզն,	(կշիւ).	
Ասրէպ,	(կարիճ).	
Գափ,	(Աղեղնաւոր).	
Ճէրէ,	(Արծեղջիւր).	
Տէլէ,	(Զրհոս).	
Հաթ,	(Զուկ).	

Իշ պու պուրճլարըն բէսմ-
լէրի, իլէրուտէ պէ հէր պ իպթի-
տասընտա վազ օլունմիւշ տուր:

վէ Աֆիթապըն էթրաֆընտա
 տէվը էթմէտէ, մապէյնի տայըմ
 պիր գարար օյմատըղը իչիւն, սե-
 նէնին տէօրթ ֆասըլարը, կիւն տե-
 նիւմէրի, վէ հաթթը իւսթիւլար-
 չէր զուհուր իտէրիէր: Մէսէլա Ա-
 ֆիթապ Հօֆէ պուրճուհա գատեմ
 պատթըգտա, Մարտըն իպթիտա-
 սընտան Յուհիսին 25 իւնէտէք
 Պահար ֆասըլ: Սէրֆօն տա, Յու-
 նիսին 24 ինտէն Սեպտեմբերին 24
 ինէտէք Եազ ֆասըլ: Մէլօ տա,
 Սեպտեմբերին 22 սինտէն Դեկ-
 տեմբերին 24 ինէտէք Կիւզ ֆաս-
 ըլ: Ճէրֆ պուրճու տա, Դեկտեմ-
 բերին 22 սինտէն Մարտըն 20 սի-
 նէտէք Գըշ ֆասըլ տըր, վէ Գիւ-
 բէի Չէմին, Աֆիթապըն էթրա-
 ֆընտա տօլաշըրէն, Աֆիթապ սե-
 նէտէ իքի տէֆա Գիւրէի Չէմին
 արասընտէ պուլուհուպ, հաթթը
 իւսթիւլարէ կէլտիքտէ, կիճէ վէ
 կիւնտիւզ 42 սաաթտէն իպարէթ
 օլուր: Իպթիտա Պահար ֆասըլ,

Մարտըն 9 Թարիխի Աֆիթապ Նօ-
 տօս Թէրաֆընտան ավտէթ իտէր-
 քէն, իքինճի Կիւզ ֆասըլնըն Սեպ-
 տեմբերին 9 Թարիխի Փշրաղ Թէ-
 րաֆընտան ավտէթ իտէր:

Վէ կիւն տէօնիւմէրի, քէ-
 զալիք սնէտէ իքի տէֆա զուհուր
 իտէր, իպթիտա Էազ ֆասըլ Յու-
 նիսին 24 Էաթօտ 22 Թարիխի Ա-
 ֆիթապ Նօտօս Թէրաֆընտա հաթ-
 թը իւսթիւլարտէն 25 պուլուք
 տէրէճէ իլէրու կիթէրէք, կէրույէ
 ավտէթ էթտիյինտէ զուհուր ի-
 տէր. օլ վազըթ կիւնլէր տէրէճէ
 պէ տէրէճէ գըսալմատա, վէ կիճէ-
 լէր տախի ուզանմատա օլուր Սեպ-
 տեմբերին Յունատէք:

Վէ իքինճի Գըշ ֆասըլ տա
 Դեկտեմբերին 24 Էաթօտ 22 Թա-
 րիխի Աֆիթապ Փշրաղ Թէրաֆը-
 նա 25 պուլուք տէրէճէ հաթթը
 իւսթիւլարտէն իլէրու կիթմիշ օ-
 լուպ, կէրույէ ավտէթ էթտիյին-
 տէ զուհուր իտիւպ, կիճէլէր տա-

յիմա գըսալմատա վէ կիւնլէր ու-
 զանմատա օլուր Մարտըն 9/ունա-
 տէք. վէ Աֆիթապըն Փօրազ
 Թէրաֆընա իւչ պ, վէ Նօտօս
 Թէրաֆընա հաքէզա պիր դարար
 հաւէքէթ իթմէսինտէն, իշ պու
 գուծպլէրտէ մէքեան իտէնլէրին
 լթը պ պիր կիւնտիւզլէրի, վէ
 լթը պ պիր կիճէլէրի օլմագ ի-
 ճապ իտէր. վէ պաղը մահէլլէրտէ,
 տէրէճէ տէրէճէ ուզալմատա վէ
 գըսալմատա օլուպ, հէման հաթթը
 իւսթիւվար լթընտա օլան մէմլէ-
 քէթլէրին կիճէլէրի վէ կիւնտիւզ-
 լէրի 12 սաթտէն իպարէթ տիր.
 Փարգլէրի վար իսէ տէ, Ֆէգաթ
 պէշէսօտալթըշար տագըգէ տիր:



ԱՖԻԹԱՊ ՀԱԴԴԸՆՏԱ

Աֆիթապ քիւրէվէ պիր վու-
 ճուտ օլուպ, գատրի 877,547 միլ
 Թախմին օլունուր. միհվէրինտէ
 25 կիւն 10 սաթթ զարֆընտա
 պիր քէրրէ տէվը իտէր. վէ իշ
 պու մէքեան էթտիյիմիզ Քիւրէի
 Զէմինտէն 1,445,000 քէրրէ
 պէյիւք տիր. վէ պիզտէն մապէյ-
 նի մէսաֆէսի 20,200,000 միլ
 ուզապ տրր. հաթթա Աֆիթապ-
 տէն Թօփ կիւլլէսի հիւճմինտէ
 պիր Թաշ տիւշէճէք օլսա Քիւրէի
 Զէմինէ ըսիտէ օլմաւընա պէր
 վէճհի Թախմին 20 սէնէ միւտտէ-
 Թէ միւլթաճ տրր:

Եհլէ Նիւճուլլէր փէրթէվ-
 սիզ Տիւրպինլէ նազար էթտիքլէ-
 ըրինտէ, Աֆիթապըն պիր ուճու-
 տէ իքի լէքէ օլտուղընր ֆարգընէ

վարըյօրլար. սանիւն լէքէլէր օր-
թասընտա, վէ կնճամ օլ պիր ու-
ճունտա կէօրիւնիւպ դայպ իտէյօր-
լար. պիր գաչ կիւն միւրուր էթ-
տիքտէ, թէքրար էվէլ քի ֆարգը-
նա վարտըլարը մահէլտէ կէօրիւ-
յօրլար օլ իքի լէքէլէրի. վէ նա-
պէտիտ օլտուղընտան տէֆա կէօ-
ղիւքտիւյիւ կիւնտէք հէսապ ի-
տիւպ, 27 կիւն միւրուր էթմիշ
պուլունուպ, քէնտի էթրաֆընտէ
27 կիւն զարֆընտա տէվը էթտի-
յինի ֆէհմ իտէյօրլար:

Պաղը Ֆէյլէսօֆլար Աֆիթա-
պըն թուուլինի (չըգմասընը) վէ
ղուրուպինի (էնմէսինի) կէօրիւպ,
Քիւրէի Զէմին սապիթ տուրուպ,
Աֆիթապ տէվը իտէյօր գըյաս ի-
տէրլէր իտի. էմմա նիհայէթինպտէ
պիթթէճրիւպէ աղնաշըլտըքի, Ա-
ֆիթապ օլտուղը մէվղունտէն ա-
լա հարէքէթ իթմէյէրէք սապիթ
տուրույօր. վէ Քիւրէի Զէմին ա-
նըն էթրաֆընտա տօլաշըյօր իտէ

տէ, պիղ տախի պերապէրճէսինէ
տէօնտիւյիմիղ էճիլտէն, Քիւրէի
Զէմին սապիթ տուրուպ Աֆիթապ
տէօնէյօր գըյաս իտէրիղ. քէէննէ
պիր սէֆինէ տէրունինտէ պուլու-
նուպ իւմմանտէ կիթէրքէն, պիղ
տախի պիրլըքտէ կիթտիյիմիղ հալ-
տէ, սէֆինէ տուրուպ, քէնարտա
օլան ճէպէլէր (տաղլէր) էիւրիւյօր
գըյաս իտէրիղ:



ՄԱՀԻԹԱՊ ՀԱԳԳՐՆՏԱ

Գամեր (կեօք Այլ), օլտու-
ղըմըգ ֆիւրէի Զէմին Նէվինտէ
պիր ճիսմ օլուպ, մախսուս ճէնապ
Ալլահու Րահմանիլ Ապտտ, ֆիւ-
րէի Զէմինի կիճէլէրտէ շափգլան-
տըրմասընա մէմուր պուլուրմուշ
տուր. վէ էշ պու ֆիւրէի Զէմին-
տէն 50 քէրրէ, վէ Աֆիթապտէն
68,600,000 քէրրէ քիւշիւք տիր.
պէջիւք կէօղիւքմէսի, պիղլէրէ մա-
պէյնի մէսաֆէսի եազըն օլտուղը
իչիւն տիր. չիւնքի պիղլէրէ էն ու-
ղադ մապէյնի 54,684 միլ տիր.էն
եազըն մապէյնի 48,020 միլ տիր.
վէ միհվէրինտէ 29 պուշուք կիւն-
տէ տէվը իտէր, տէօրթ գըսմա
միւնգասիմ (թադասիմ) օլարադ.
մէտէլա, գասմը էվվէլ, գասմը սա-
նի, գասմը սալիս, վէ գասմը րապի.

վէ գասմլարտա ետի պուշուք կիւն
զարֆընտա միւճէրրէտ թէպտիլի
հէվա զուհուր իտէճէք: վէ ֆիւ-
րէի Զէմին քէնտի միհվէրինտէ սո-
լաշըրքէն, Մահ 25 սասթ զարֆըն-
տա տայըմ շարգտէն զարպէ տէվը
իտէր. եէվմիյէ օլտուղը մէվըւն-
տէն (վէզլին), 15 տէրէճէ, 10 տա-
գըգա, 55 սանիյէ մէնզիլ ալըպ,
մահալ տէյիշթիրիր, շարգթէրա-
ֆընտան եանա գալարադ. վէ տէ-
ֆա 27 կիւն, 7 սասթ, 45 տագը-
գա վէ 5 սանիյէտէ չըգաղը մա-
հալէ եէթիշիպ, ֆիւրէի Զէմինին
էթրաֆընտաքի հարէքէթինի իթ-
մամ էթմիշ օլուր. վէ Զէմին, Ա-
ֆիթապըն էթրաֆընտէ պիր տէ-
ֆա տէվը էտինճէյէտէյին, Մահ,
Զէմինին էթրաֆընտէ 15 տէվը ի-
տէր:

Մահիթապըն գատրի 468 պու-
շուք միլ տիր. վէ չէվըրի էթրաֆը
1470 միլ օլուպ, միհվէրինտէ տէվը
իթմէսի Զէմինին էթրաֆնտա տէվը

ի թմեսիյլէ պերապէր օլտուղընտան
պիղլէրէ հէման նըսֆը միւշահէտէ
օլունուր. վէ շավգը Աֆիթապտէն
ախղ էթտիյինտէն գաթինազար,
Քիւրէի Զէմինին Աֆիթապտէն
ախղ էթտիյի շավգ տախի միւսա-
պաթ իտէր (գարշը վուրուր): Պու-
սիւրէթ էյէրչի Ախթէրշինասլէրին
իսպաթ իյլէտիքլէրի իւզրէ իսէ,
իշ պու մէքեան էթտիյիմիզ Քիւ-
րէի Զէմինի Մահտէն 50 քէրրէ
զիյատէ շավգտան իպարէթ պիր
վուճուտ կէօրէճէքլէր. վէ պու-
լունտըղը մէվզուն իւզրէ պիղէ
կէօղիւքէն թէրաֆը տայրմա շավգ-
լը կէօղիւքմէզ, իլա սէքիզ թիւր-
լիւ գըյաֆէթտէ աշիքեար օլուր
շավգլը թէրաֆը. անլէրէ քի թէպ-
տիլաթը Գամէր թապիր իտէրլէր:

Խմտի Մահ Զէմինին էթրա-
ֆընտէ սէնէլիք տէվընին իտէր-
քէն, պաղը զուհուր իտէր քի, Մա-
հիթապ Աֆիթապլըն շէօլէսինէ
(շավգընա) մանի օլուպ, Զէմինէ

կէօսթէրմէզ. վէ պաղը տա օլուր
քի, Քիւրէի Արզ Աֆիթապէ մա-
նի օլուպ, Աֆիթապլըն շէօլէսինի
Մահիթապտէն մէն իյլէյիպ կէօս-
թէրմէզ, քի պունլարա Այ վէ
կիւն թուլթուլմասը թապիր իտէր-
լէր:

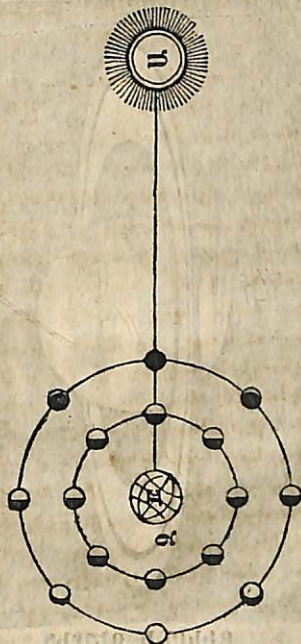
ԱՅ ԹՈՒԹՈՒԼ ՄԱՍԸ ՆԸՆ ՍԵՊԵՊԻ

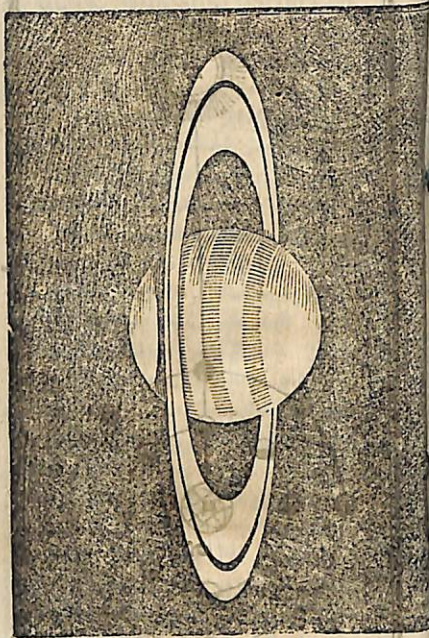
Պաղը զուհուր իտէր քի,
Քիւրէի Զէմին տէվը իթմէտէ, Ա-
ֆիթապլէ Մահիթապլըն մապէյ-
նինտէ հարէքէթ իտէրքէն, Մա-
հիթապտան պէյլիւք օլտուղը է-
ճիլտէն, էօնիւնէ փէրտէ օլուպ,
Աֆիթապլըն շէօլէսինի Մահի-
թապտէն մէքս իտէր. վէ կէշինճէ-
յէտէք պիր միւտտէթ օլ թարա-
ֆը գարանլէզ օլուր:

ԿԻԻՆ ԹՈՒԹՈՒԼՄԱՍԸՆԸՆ

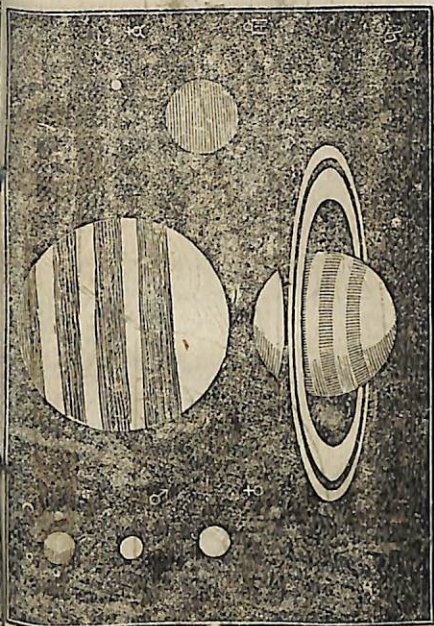
ՄԵՊԷՊԻ

Քեզալիք պաղը զուհուր իտեր
քի, Մահ Գիւրէի Զէմինէ Աֆի-
թապըն մապէյնինտէ հարաքէթ ի-
տերքէն, Աֆիթապըն հարաքէթ
էթաիյի Պուրճլար հաթթընըն
տէնկինէ բասթ օլուպ, Աֆիթա-
պըն շէօլէսինի Զէմինին հէման
տէնկինէ կէլէն մահալլէրինտէն
մէքս իտեր. պու սիւրէթ Մահ
թուլթուլմասը, պիւթիւն Մահը
կէօրէնլէրէ զահիր օլուր. էմմա Ա-
ֆիթապըն թուլթուլմասը, պիւ-
թիւն Աֆիթապը կէօրէնլէրէ զա-
հիր օլմալ, սէպէպ պու տուր քի,
Աֆիթապ զէյատէ աղիմ օլտու-
ղընտան Զէմին պուռնուն շափգընը
պիւթիւն պիւթիւնէ մէքս իտե-
մէլ. էմմա Զէմին Մահիթապտէն
պէյիւք օլտուղը հասէպիյլէ, Մա-
հըն պիւթիւն շափգըն մանի օլ-
պիլիր:

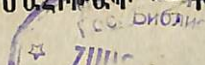


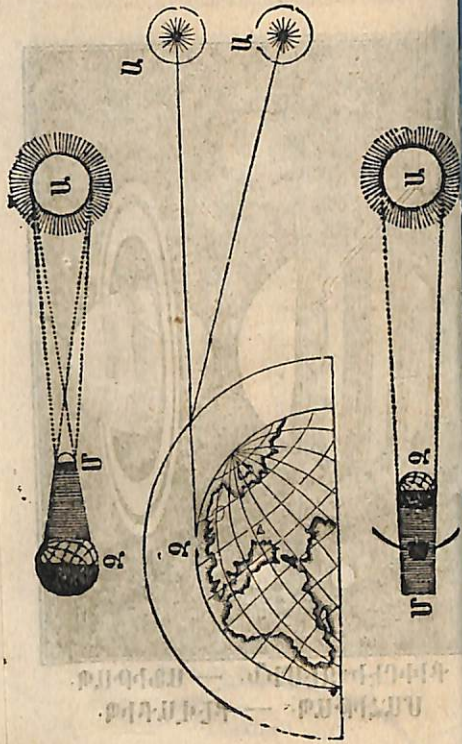


ԳԻՐԵՒ-ԶԵՄԻՆ.



ԳԻՐԵՒ-ԶԵՄԻՆ. — ԱՅԻԹԱՊ.
ՄԱՀԻԹԱՊ. — ԳԵՎԱԳԻՊ.







ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0594330

